

פיתוח תכניות רגשיות בבתי ספר לאמנויות

טלי גביש – ממונה על המצטיינים באמנויות

בספרו "דיוקן האמן כאיש צעיר" מתאר ג'יימס ג'ויס בפרטי פרטים ובחושניות מופלאה את עולמו המורכב של סטפאן הילד, ולאחר מכן הנער המתבגר, אשר ניחן בשתי תכונות המאפיינות אמנים רבי-כישרון: רגישות יתר וזיכרון מופלג של הפרטים הסמויים מן העין. האמן מתואר כמי שמוכרח להביע סיפור זכרונותיו באמצעות אמנותו. הילד-האמן מתואר כפעוט אשר חושיו פתוחים אל העולם ללא כל הגנות. רגישותו הרבה משמשת כחרב פיפיות- מצד אחד היא מאפשרת את הנגיעה בנשגב ומצד שני מותירה את האמן הצעיר פגיע, חשוף ובודד. כישרונו יוצא הדופן של האמן מאפשר לו ולנו לחוות רגעים מעצימי נפש, אך המחיר האישי הוא לעיתים כבד. סטפאן, גיבורו של ג'ויס, לא בוחר להיות כזה, הוא פשוט נולד כך ונאלץ לצאת למסע ארוך של מי שנגזר עליו להרגיש, לזכור, לבטא.

דברים דומים שמעתי בפגישתי הראשונה לפני כשנתיים מסמדר קולבן, מנהלת התיכון של האקדמיה למחול ומוזיקה. כאשר ביקשתי ממנה לתאר את התלמידים בבית סיפרה היא אמרה: "אלו נערים ונערות אשר לא בחרו לעסוק באמנות. האמנות בחרה בהם". סמדר המשיכה ותיארה את העולם הריגשי המורכב של תלמידיה: "העיסוק המתמיד באמנות כרוך בתעצומות נפש תוך חתירה אינסופית למצויינות. הנער הרקדן או הנערה המוזיקאית מביאים את כל מה שיש להם אל האמנות שלהם. בנוסף הם חווים חשיפה לקהל, ציפיות גבוהות של הסביבה, תחרות, פרפקציוניזם וכו'". בתיכון האקדמיה חיפשו דרך לתת מענה לאתגרים הריגשיים של תלמידיהם. כך גם בתיכון לאמנויות "תלמה ילין". מנהל בית הספר חיים דייטשמן מתאר את מטרתו: "אני פוגש כאן נערים ונערות שהאמנות שלהם היא כל חייהם מגיל צעיר מאד. חלקם עסוקים כל-כך בחזרות ובביצועים עד שאין להם זמן לחברים, לתנועות נוער ולסתם מנוחה. הם נמצאים בלחץ עצום, וזאת בנוסף לכך שעולמם הנפשי הוא גדוש ורגיש מעבר למוצע". דינה שטרקר יועצת בית הספר מוסיפה: "העבודה היצירתית מזמנת לתלמידים המתבגרים מסע של הסתכלות פנימה. החשיפה והגילוי של ה"אני" שלהם, בפרק הזמן שבו הם עדיין בתהליך של גיבוש הזהות העצמית, יוצר אצלם קונפליקטים רבים".

מסמך-אב לגבי עבודה עם תלמידים מצטיינים באמנויות גובש במסגרת האגף למחוננים ומצטיינים בשנת הלימודים תשס"ז. במסמך זה מפורטים עקרונות מנחים לעבודה הפדגוגית-חברתית-ריגשית עם התלמידים ומודגש במיוחד ההיבט הריגשי של תלמידים אלו. העקרונות מצביעים על הצורך הדחוף ביצירת מערכת בית ספרית של היענות לצרכים המיוחדים של התלמידים אשר מתאפיינים במצויינות אישית- אמנותית בצד רגישות גבוהה. מסמך האב מציין את ההתמודדויות שחווים התלמידים/אמנים ואשר מהווים אתגר למערכת החינוכית: (א) עידוד ההתרכזות בעצמי כמעט ללא גבולות; (ב) הסתגרות בעולם מלאכותי של דימויים; (ג) היווצרות תחרותיות בין תלמידים; (ד) עיסוק בדימויים אישיים תוך התרחקות מסוגיות חברתיות וערכיות; (ה) עיסוק בפרטים קטנים עד כדי פרפקציוניזם קיצוני; (ו) יחסים מורכבים עם קהל ועם ביקורת.

בעקבות הכנת מסמך-האב נוצרה תכנית פיילוט, בה פיתחו שני בתי הספר הנ"ל תכניות רחבות היקף על מנת לתת מענה לאתגרים רגשיים וחברתיים שתוארו כאן.

תיכון האקדמיה למחול ומוזיקה בירושליים מפעיל זו השנה השנייה תכנית ריגשית-טיפולית לתלמידים. פסיכולוגית מומחית מועסקת בבית הספר בהדרכת מורים ובהנחיית קבוצות תלמידים. הוקמו מסגרות תמיכה קבוצתיות המאפשרות לתלמידים לעבד רגשות לגיטימיים של מתח, קינאה, תחרותיות, תיסכול וכדו'. יחד עם זאת לומדים התלמידים כיצד להיעזר בקבוצת השווים כדרך להעצמה אישית ולחיזוק הדדי. את הראציונאל להפעלת התכנית הייחודית מסבירה **המנהלת סמדר קולבן**: "מחובתנו, לאפשר לתלמידים הצעירים למצוא את כוחות הנפש בעצמם, לחזק ולהצמיח אותם, על מנת שיעמדו בהצטיינות בכל ההשלכות של הבחירה שלהם. מחובתנו לאפשר להם התמודדות מוצלחת עם מערכת הלחצים העצומה שבה הם נתונים. התכנית שלנו תאפשר להם לתמרן בהצלחה בין המערכת העיונית והאמנותית, לצלוח את גיל ההתבגרות בשלום כך שישמרו על בריאותם הפיזית והנפשית, ולא יאבדו את חדות העשייה".

תיכון תלמה ילין לאמנויות בגבעתיים מצא דרך אחרת להתמודדות עם אותם אתגרים בקרב תלמידיו. **חיים דייטשמן**, מנהל בית הספר, החליט שהמורים הם המפתח לאתגר החינוכי שמזמנת המצויינות האמנותית. דייטשמן מאמין בהצמחת הצוות החינוכי ללא יועצים מומחים הבאים מבחוץ, ושואף לכך שכל מורה בבית הספר יזוהה עם דמות המחנך/חונך. "לעיתים – הוא אומר – המורה לאמנות קרוב לתלמידים ומכיר את עולמם הפנימי טוב יותר מאשר מחנך הכיתה, ואת ההזדמנות הזו אני רוצה לנצל". הפיכת הקשיים להזדמנות זימנה לדייטשמן הגשמת חזון אישי- הפיכתם של מורים רבים ככל האפשר לחונכים אשר מקיימים שיחות אישיות קבועות עם תלמידיהם ומעורבים בחייהם.

תכנית הפיילוט אשר פותחה בבית הספר כוללת שני מחנכים לכל כיתה. בכך נוצרות קבוצות קטנות המאפשרות פעילות חברתית אינטימית יותר וכן אפשרות לשיחות אישיות בין המחנכים לתלמידיהם. בבית הספר קם צוות מוביל לתכנית זו הכולל את יועצת בית הספר, הרכזת הפדגוגית ורכזת המחנכים. פורום זה פיתח את "מפ"ה – מרכז פיתוח והכוונה". מפ"ה נועד לפתח כלים ולהנחות את המורים בעבודתם עם התלמידים, כמו למשל כיצד לבנות תכנית עבודה פרטנית עם תלמידה, כיצד ללוות את התהליך האישי של התלמיד, כיצד לעקוב אחר התקדמות, כיצד לבצע איתור ובקרה וכו'.

בבית הספר מאמינים שהרחבת ההזדמנויות לדיאלוג מורה-תלמיד תסייע לתלמידים להתמודד עם הלחץ הרגשי שמאפיין את העיסוק שלהם באמנות ואת חייהם הבית ספריים על שלל חוויותיהם הלימודיות, חברתיות, רגשיות.